

financiële — voorname voordeelen opgeleverd, waarop we meermalen wezen.

We hebben voorloepig volkomen vrede met den status quo.

En van ons behoeft men in geen geval een voorslag te verwachten, welke aan een der beide „beginselen“ in het dusgenaamde „beding“ genoemd, het „beginzel“ der eigen inrichting en het beginsel der vrije studie, tekort zou doen.

Maar als men er dan zoo voor staat en noch de Theologische School noch de Vrije Universiteit een kwaad hart toedraagt, dan kan men gerust op enkele beweringen, welke men historisch onhoudbaar acht, den vinger leggen.

Het is zelfs raadzaam dit te doen.

Want juist in dezen tijd van vrij algemeen zwijgen, wordt er ongemerkt een opinie gevormd, die zich later zal doen gelden.

Immers, niemand zal het zich wijsmaken, dat de opleidingskwestie nooit meer aan de orde zal komen.

Als het psychologisch moment daar is, zit men er midden in, eer men het weet.

Onbewust heeft daarvoor in onzen tijd de voorbereiding plaats.

Maar dan mag ook wel acht gegeven, dat niet van één zijde een bepaalde meening wordt gepropageerd.

Daartegenover heeft men in alle kalme op grond der historie correctie aan te brengen.

Opdat later door ons of door ons nageslacht een beslissing kan worden genomen, die door de historie niet wordt gewraakt.

Men zou zoo licht zulk een beslissing van momentele factoren kunnen laten afhangen en daarmee van de goede lijn afwijken.

Inzover dient de opleidingskwestie levendig te blijven.

Maar de oplossing blijve uit tot men in bezadigdheid en kalme daarover oordeelen kan.

Nooit worde een weg betreden, waarop niet beide partijen in volle harmonie met elkander kunnen wandelen.

Gehoor over deze kwestie zwijgen zou gelijk staan met haar te willen doodzwijgen.

En doodzwijgen laat zij zich nu eenmaal niet.

Tech hebben wij bijna er alles van gezegd, wat wij voor het oogenblik noodig rekenden.

Wij moeten binnenkort alleen nog even terugkomen op het aloude beginsel van vrije studie, eveneens door onze kerken bij de vereeniging in 1892 aanvaard.

— Christus of Christusfiguur.

Eenige maanden geleden lazen wij in een orgaan van onze richting de uitdrukking: Christusfiguur, waar klaarblijkelijk bedoeld was: Christus.

Wij alarmeerden niet aanstonds, om daarmee dit blad of den schrijver niet te signaleren.

Nu zijn artikel, althans naar de woordelijke uitdrukking, wel in het geheugen zal zijn vervaagd, willen wij erop attenderen.

Want inderdaad zit achter die beide woorden: Christus of Christusfiguur een belangrijke kwestie. Vooral in Duitschland werd er veel over geschreven.

Ook in ons land werd er de weerklank van vernomen.

Het laatste nummer van het „Weekblad voor de Vrijzinnige Hervormden“ wijdt er een heel artikel aan, waaruit duidelijk blijkt, hoe er ook onder de modernen nog gevonden worden, die van het spreken over een Jezusfiguur niet gediend zijn.

Het gaat hier om de vraag: Is Gods liefste werkelijkheid, of is het een menselijke gedachte? Jezus is tot ons gekomen met de gelijkenis van den „Verloren Zoon“. Heeft hij werkelijk geleefd, die zich wist de bringer van de Goddelijke boodschap, die in deze gelijkenis tot ons komt? Of heeft men deze woorden aan de Jezusfiguur op de lippen gelegd?

In het eerste geval is er reden tot blijdschap, reden om het engelienlied te zingen: Eere zij God in den Hooft. Maar in het andere geval kan men toch moeilijk iets van blijdschap gevoelen. Daar is alleen een menselijke vraag, maar geen Goddelijk antwoord. Wij blijven in het duister.

Het evangelie spreekt ons van Jezus, die ons den Vader heeft verklaard, vol van genade en waarheid. Dat kan geen Jezusfiguur doen; die openbaart geen leven, die ontsluit ons niet de schatkamers eener Goddelijke werkelijkheid.

Wanneer we in het evangelie niet anders hebben dan een Jezusfiguur, dan is er alleen reden tot de veruchting: Ach, dat het werkelijkheid ware! Groote blijdschap verwekt alleen de zekerheid, dat het Woord is vleesch geworden en dat het onder ons heeft gewoond.

Wanneer men van moderne zijde tegen dit dwepen met de Jezusfiguur zoo krachtig opkomt, hoe sterk moeten wij er ons dan niet tegen verzetten.

Natuurlijk hebben in het bovengenaamde stukje de orthodox-klinkende woorden een andere betekenis dan die wij er aan geven.

Maar inderdaad is hier toch de kern der zaak aangeroerd.

De term Christusfiguur duidt aan, dat men er niet zeker van is of het beeld, dat de evangeliën van Hem te aanschouwen geven, wel historisch betrouwbaar is.

Of het niet is een schepping van apostelen en

evangelisten, evenals Goethe zijn Faust-figuur, Shakespeare zijn Hamlet-figuur, Dickens zijn Pickwick-figuur schiep.

En nu mogen sommigen in de Christusfiguur der Schriften nog wel een historische kern aan nemen, waarin die kern bestaat, kan niemand met zekerheid zeggen.

Het is heel iets anders in bewondering stil te houden bij de Christusfiguur, dan in aanbidding neer te knielen voor den Christus Gods.

Wat luttel beteekenis heeft het Kerstfeest voor hen, die slechts aan de Christus-idee gelooven.

Zij kunnen niet deelen in de vreugde van Gods volk, wanneer het op den Kerstdag luistert naar de boodschap van den engel: Want ziet, ik verkondig u groote blijdschap, die al den volke wezen zal, n.l., dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus, de Heere, in de stad Davids.

Daarom gebruikte men in onze kringen niet argeloos den term Christusfiguur.

Hij hoort in het Gereformeerde maaleigen niet thuis.

Termen kunnen meer schade aanrichten dan men weleens denkt.

HEPP.

N.B. Ons vervolgartikel over de loochening der Gemeene Gratie moet ditmaal overstaan. H.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Socialisatie of Bedrijfsorganisatie.

VII.

Eerst is het referaat van Mr. Gerbrandy besproken, n.l. dat gedeelte, dat handelt over de socialisatie-gedachte. Voorts is een begin gemaakt met de behandeling van de vraag, of het privaatrecht als iets onschendbaars moet worden beschouwd, en daerover de socialisatie moet veroordeeld. Het roomsche standpunt, inzonderheid van prof. Aengenent, is uiteengezet, dat n.l. de privaateigendom onaanstaafbaar natuurrecht is.

Nog een enkel woord wil ik aan de roomsche beschouwing van den eigendom wijden. Zij komt hierop neer, dat het privaatrecht een dwingende eisch en een onaanstaafbaar recht is, welk recht zijn grond vindt in de natuur van den mensch. Die natuur, zooals God haar geschapen heeft, vordert een privaateigendom, en het communisme, dat dit privaatrecht wil afschaffen, doet aan het wezen van den mensch tekort. Of wil men het anders uitgedrukt: de mensch is schepsel Gods; niet door ontwikkeling geleidelijk ontstaan uit lager vormen en niet een hooger bewerkt diert; maar door God als mensch geschapen met een eigen karakter en eigen kenmerk, met eigen rechten en eigen behoeften, di. naar Gods beeld en van Zijn geslacht. En omdat de mensch beelddrager Gods is, is hij ook eigenaar, want God is de absolute bezitter van alles, en in zijn privaatrecht toont hij, dat hij naar Gods beeld werd geschapen. Dat recht heeft de Schepper hem dus gegeven; dat kan niemand hem ontnemen, en daarom moet de roomsche kerk zich met alle kracht stellen tegenover het beginsel van het communisme, dat afschaffing van privaatrecht van grond en productiemiddelen wil. Er is dus een scherpe tegenstelling tusschen catholicisme en socialisme.

Maar... nu neemt Rome ineens een draai.

Wij zouden meenen, dat wat in het natuurrecht, in het door God gegeven recht gegrond is, ook absoluut geldt, maar neen, dat leert de roomsche eigendomsbeschouwing niet. Thomas van Aquino zegt n.l. en Aengenent zegt het hem na, dat, wanneer Adam en Eva niet gezondigd hadden, de menschen wel het recht zouden gehad hebben een privaatrecht in te voeren, want dit recht steunt op het feit, dat de mensch een redelijk wezen is, maar dat de invoering ervan dan niet noodzakelijk zou zijn geweest. De privaateigendom is dus niet absoluut, maar hypothetisch noodzakelijk. Op dien grond verdedigt Rome het communaal bezit der kloosters, want, al eischt het natuurrecht den privaateigendom, voor de geestelijke orden, is het hebben van collectief bezit allerminst zonde en vergrijp aan de menselijke natuur. Hierin ligt voor ons besef een scherpe tegenspraak. De eerste verdediging van het privaatrecht, dat als een heilig bezit niet mag aangetast, en deze concessie staan o.i. lijnrecht tegenover elkander, en wanneer aan de kloosterlingen zulk een uitzondering is toegestaan, waarom dan niet anderen? Is de absolute onschendbaarheid van den privaateigendom dan nog langer te handhaven? Waarom maakt Rome ineens die onverwachte onderscheiding tusschen absolute en hypothetische noodzakelijkheid, en waarom schuift zij ineens de zonde in haar verdediging in?

Die tweedheid hangt samen met Rome's leer van het beeld Gods.

Wij belijden, dat het beeld Gods één is, of wil men, dat de mensch in eenen is gedacht en geschapen; dat er niet eerst een mensch als bloot natuurlijk wezen heeft bestaan, waaraan later de oorspronkelijke gerechtigheid van buiten opgelegd of van boven toegevoegd werd, maar dat het gansche beeld Gods met den mensch samenvalt. Doch Rome oordeelt anders. Zij stelt het zoo voor, dat de mensch wel geschapen is naar Gods beeld,

maar dat er onderscheid moet gemaakt tusschen beeld en gelijkenis. Het beeld Gods is dit, dat de mensch bestaat zonder de gerechtigheid en heiligheid, en dus alleen heeft een natuurlijk bestaan. In dat geval heeft hij nog wel een godsdienstig en zedelijk leven, maar slechts in dien grond en in die mate, als uit de natuurlijke religie en de natuurlijke moraal voortvloeien kan. Het blijft tot en binnen deze aarde beperkt; het brengt hem nooit tot de hemelsche zaligheid, en op dit natuurlijk standpunt is er van een onmiddellijke aanschouwing Gods geen sprake. Echter, al is dit alles in het afgetrokken mogelijk, en al ligt dit in het beeld Gods opgesloten, in de werkelijkheid is zulks hoogst moeilijk. De mensch is n.l. een stoffelijk wezen. Hem is volgens Rome ook voor den val de begeerlijkheid eigen. Die begeerlijkheid is al is zij op zichzelf nog geen zonde, toch een gemakkelijke aanleiding tot zondigen, en daarom loopt de geest gevaar door het vleesch te worden overheerscht.

Daarom heeft God den mensch meer geschonken. Hij laat het niet bij Zijn beeld.

Hij formeert hem ook met Zijn gelijkenis, (het donum superadditum), en voegt aan hem toe de oorspronkelijke gerechtigheid, waardoor hij uit den natuurlijken staat tot een hooger bovennatuurlijk standpunt opgeheven wordt. Hierdoor bereikt God tweedreef doel. In de eerste plaats kan een mensch met behulp van dit bovennatuurlijk toevoegsel zeer gemakkelijk de begeerlijkheid, die aan het vleesch van nature eigen is, in toom houden, bedwingen en onderdrukken; en ten andere kan hij, door de bovennatuurlijke plichten te volbrengen, ook een bovennatuurlijke zaligheid verwerven. Het bovennatuurlijk toevoegsel van de oorspronkelijke gerechtigheid, d.i. dus de gelijkenis, die bij het beeld komt, doet derhalve tweedreef dienst: het strekt tot een teugel voor het vleesch, en baant een weg van verdiensten naar den hemel¹⁾.

Wat heeft dit nu met de leer van den eigendom te maken?

Laat ik vooraf deze opmerking mogen maken, dat de leer van Rome leidt tot een tweevoudige conceptie van den mensch. Voor Rome is er niet één idee en één zedewet en één bestemming, maar er is een tweevoudige idee en zedewet²⁾. Er is een zedewet voor den natuurlijken mensch, die alleen het beeld Gods bezit, en een voor den mensch, die de gelijkenis er bij ontvangen heeft, en er is dus rang en klasse en stand in het ethische en religieuze leven. Het verst is de eerste mensch van God verwijderd; van de menschen staat het dichtst bij Hem, die, welke ook de oorspronkelijke gerechtigheid ontvangen heeft, en in de laatste klasse is ook weer onderscheid. Er zijn clerici en leken, monniken en gewone menschen, lagere en hogere moraal³⁾. En in deze lijn ligt ook de dualistische leer van den eigendom. Het privaatrecht is volgens Rome in het natuurrecht gegrond, en behoort dus tot den „natuurlijken mensch“, d.i. tot den mensch, die alleen het beeld Gods ontving. Maar de later toegevoegde gelijkenis, de van buiten opgelegde gerechtigheid, (het donum superadditum) maakte het niet noodzakelijk, dat van het in de natuur gepronke recht om het privaatrecht in te voeren, ook in de praktijk werd gebruik gemaakt. Immers, die toegevoegde gerechtigheid houdt de begeerlijkheid in toom. Zij overheerscht de macht van het stoffelijke. Zij bedwingt den invloed van het vleesch, m.a.w. zij onderdrukt alles, wat nu in deze bedeeeling den privaateigendom eischt en noodzakelijk maakt. Doch daaruit volgt terstond, dat, wanneer door de zonde die gelijkenis, die oorspronkelijke gerechtigheid verloren gaat, en begeerlijkheid en stoffelijkheid de vrije teugel gelaten wordt, het privaatrecht terstond moet intreden. Dan, in de wereld van zonde, is het noodzakelijk, omdat anders talent en vlijt hun prikkel zouden missen; een ordelijke samenleving niet mogelijk zou zijn, en de deur zou opengezet worden voor onderlingen nijd, wangunst en tweedracht.

En nu de tweede conclusie.

Uit deze opvatting van het beeld Gods vloeit ook voort, dat, waar de oorspronkelijke gerechtigheid terugkeerde, het privaatrecht niet absoluut noodzakelijk is. Wel kunnen de gewone leken, omdat hun heiligheid nog niet zoover gevorderd is, er niet zonder, en kan het maatschappelijk geheel dezen vorm van eigendom niet missen, maar degenen, die op een hogere trap van heiligheid staan, h.v. de kloosterlingen, hebben het privaatrecht niet nodig. Zij, die, zooals Aengenent het uitdrukt, de onvolmaaktheden der menselijke natuur door hun voortdurend streven naar heiligheid trachten te onderdrukken, mogen collectieven eigendom bezitten, en voor hen is de communale vorm geoorloofd. En zoo werkt zelfs in dit sociologisch vraagstuk de grondbeschouwing van Rome, en met name de hiërarchische gedachte, door, en blijkt het weder-

¹⁾ Zie Dr. H. Bavinck, Gereformeerde Dogmatiek II, blz. 576—587 en Magnalia Dei, blz. 227, 228.

²⁾ Eigenlijk moest ik spreken van een drievoudige idee, omdat de roomschen behalve de twee genoemde menschen, nog een derde, den homo praeternaturalis, hebben aangenomen. Doch deze onderscheiding voert ons te ver op het dogmatisch terrein en wordt daarom weggelaten.

³⁾ Bavinck, Dogmatiek II, blz. 584.

om, welk een afgerond, „einheitlich“ systeem de roomsche kerk er op na houdt.

Dieper kan ik er niet op ingaan.

De roomsche leer van het beeld Gods is de onze niet.

De mensch bestond niet eerst, hetzij alleen in de gedachte of ook in de werkelijkheid, als een bloot natuurlijk wezen, die later bij het beeld nog de gelijkenis kreeg. De mensch is in éénen gedacht en geschapen met die oorspronkelijke gerechtigheid; in de idee van mensch ligt deze vanzelf opgesloten; de mensch zonder haar is noch denkbaar, noch bestaanbaar; het beeld Gods als oorspronkelijke gerechtigheid, heiligheid en kennis hangt ten nauwste samen met het beeld Gods in ruimeren zin; het valt men den mensch samen, het strekt zich even ver uit als het menselijke in den mensch. Voorzover de mensch ook in den toestand der zonde nog mensch gebleven is, zoover heeft hij ook nog overblijfselen van het beeld Gods behouden, en in diezelfde mate als hij het beeld Gods verloren heeft, heeft hij ook opgehouden mensch, waarachtig en volkomen mensch te zijn⁴⁾. Hieraan zou nog veel meer toe te voegen zijn. Tal van bezwaren kunnen nog ingebracht tegen de leer van een hegeerlijkheid, die op zichzelf geen zonde is; tegen de opvatting van de verlossing, als een verheffing van de natuur; tegen de tegenstelling tusschen het natuurlijke en bovennatuurlijke, doch dit zou mij veel te ver voeren. Het was mij alleen te doen om dogmatisch de tweeslachtige roomsche eigendomsleer te verklaren, en m.i. is deze te danken aan de verkeerde opvatting van het beeld Gods. En waar deze grondbeschouwing van den eigendom door ons aanvaard worden. De roomsche sociologie is principieel, en zeker ook om andere reden, een gansch andere dan die van de protestantsche⁵⁾, en nader van de gereformeerde christenen.

Dit aan te toonen zou een aparte studie waard zijn.

Hier ligt een veld van onderzoek open.

Wat is er voor ons principieel nog veel te doen, en laten we, bij alles wat onze economen van professie reeds geleverd hebben, ons tekort blijven gevoelen. De kennis der ellende moet ook hier aan de verlossing voorafgaan.

Nog een enkele opmerking rest mij.

Bij de bespreking van het gevoelen van Prof. Aengenent bleek ons, dat hij op het voetspoor van Leo XIII het communisme absoluut verwerpt. Zoo doen ook andere roomschen als b.v. de Jesuiten-pater H. Pesch, hoogleraar in de staathuishoudkunde aan de hoogeschool te Freiburg. En met dat communisme bedoelen zij eigenlijk alle socialistische stelsels, waarom ook de vraag, of een roomsche socialist kan zijn, volstrekt ontkennend door hen wordt beantwoord. Maar deze generalisering vertoont in sterke mate de fout van iedere algemeenheid. Aan de sociaal-democratie b.v., die geen communiaal bezit van consumptiemiddelen voorstaat, en alleen het privaatsbezit der productiemiddelen verwerpt, gaat feitelijk deze bestrijding voorbij, en zij maakt zich te gemakkelijk van de moeilijkheden af. Precies als ook de encycliek *Rerum Novarum* op dit socialisme principieel niet voldoende is ingegaan⁶⁾. Maar dit brengt de room-

sche beschouwing en methode mee. Roma locuta, res finita. de paus heeft gesproken, en de quaestie is beslist, hoewel Rome in de praktijk bij uitstek plooibaar en reukelijk is, en ook sociaal zich gemakkelijk aan de werkelijkheid aanpast. De groote vraag is slechts, of aan de kerk het zeggenschap verblijft, en de maatschappelijke hervormingen geleid worden in het door de kerk getrokken spoor.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

VIII.

Het Neo-Calvinisme en de Wijsbegeerte.

Een eeuw geleden was het alleszins armoe-troef in den calvinistischen hoek.

Niemand verwaardigde de wijsbegeerte met een sympathiek-aandachtigen blik.

De door-onweders voortgedreven getrouwen hadden gewichtiger dingen te doen.

Ze stonden voor de vraag van zijn-of-niet-zijn; voor de vraag: hoe wordt de leer, de kerk, hoe wordt mijn ziel, gered?

Het was de tijd, dat men een filosoof gelijk stelde met een begripen-goochelaar, of dat men in hem zag een charmanten leugenaar, een listigen vos, sluipend rondom den wijngaard des Heeren.

En, naar de geschiedkundige omstandigheden geoordeeld, had men met deze naïve schuwheid tegenover de wijsbegeerte niet heeltemaal ongelijk.

De toen heerschende filosofie was inderdaad van het type, waartegen de apostel waarschuwt in den brief aan de Colossensen, de filosofie, die den mensch vervoert; ijdele verleiding, naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus.

Voor de Duitsche wijsbegeerte had de vaderlandsche kerk ziek gemaakt.

Het woord van de onmededoogende critici en van de schitterende idealisten had ook hier voortgegeten als de kanker.

In plaats van uit de denkoverwinningen van de vorsten der wijsbegeerte het materiaal buit te maken tot de monteering van de eigen, christelijke, wereldschouwing, liet men de filosofie den baas spelen in het theologisch koninkrijk. Men deed op godsdienstig gebied tegenover Duitschland precies eender als op politiek gebied tegenover de Fransen. Uit oorzaak van een goedigheid, die werkelijk karakterloosheid was, gaf men aan den logeergast de sleutels van het huis. Omdat men zelf niemand was, liet men den vreemdeling toe een brutaal iemand te wezen.

Ja, dat is niet te sterk gezegd.

Reeds vóór de sublieme Duitsche wijsbegeerte hier haar intocht deed, hadden wij, als calvinisten, onze eigen privilegiën verknoeid, en waren de mannen van de reformatie (het wel: reformatie!) de mannen van Piet-lut geworden.

Er zat geen aasje reformatische energie meer in het gepeerde en bepruikte corpus van de Nederlandsche kerk.

Wij waren het ten volle waard, dat de Franschman in de massief-eiken regentenbank ging zitten, en dat „Hegel“, in de plaats van Brave Hendrik, den gebedhouwen kansel beklom.

Het modernisme is gelijktijdig en evenredig een gevolg van eigen slapheid en van vreemde kracht geweest.

De filosofie had een „recht“ om te heerschen, omdat de koningen der theologie zich als onmondige kinderen gedroegen.

De theologen deden niets... als het oude her-

blad geredigeerd had, zag in deze scheiding van De Heraut en De Standaard een gevaar. Hij schreef aan Dr. Kuyper: „Indien gij dit doet, vrees ik dat uwe theologie te eng en uwe politiek te ruim wordt. De Congressbeweging, blz. 69. Hierbij denken we als vanzelf aan een briefwisseling tusschen Wormser en Groen van Prinsterer. Toen Wormser bij het zenden van een opstel voor De Nederlander aan Groen schreef: „Indien het voor een politiek dagblad wat veel Theologie mogt bevatten, gelief dan de goedheid te hebben het eenvoudig ter zijde te leggen“, maakte Groen daarbij de kanttekening: „Voor een Christelijk Dagblad is eene Theologie als die van Wormser onmisbaar“. Brieven van Wormser, I, blz. 152.

Daar de zomermaanden weinig geschikt waren voor een nieuwe uitgave en op dat oogenblik vermeerdering van arbeid boven zijn gewone taak, aan Dr. Kuyper ten strengste verboden was, werd bepaald, dat het nieuwe blad eerst in het najaar verschijnen zou.

En zoo trad dan op 7 December 1877 De Heraut opnieuw in het leven, geredigeerd volgens deze mededeeling:

Met de redactie van De Heraut zal zich belasten Dr. A. Kuyper, em. pred. te 's Gravenhage, terwijl voor onderstaande rubrieken welwillend medewerking is toegezegd door:

Dr. A. H. de Hartog, Pred. te Rotterdam, voor de rubriek: „Uit den schat der Kerk“.

kanwen. Ze wogen de waarheden voor het volk als een kruidenier de krenten uit de ton. Ze lieten het aan de advocaten Bijderdijk en Da Costa over bezwaren in te brengen tegen den geest der eeuw en te vechten als leeuwen tegen den „vorst der eeuw“.

Hoe zou men Scholten en Opzoomer weerstaan met Van der Groe's „Toetssteen der ware en valsche genade“, of met Francken's „Kern“ een tegenaanval doen op Kuenen's Schriftcritiek?

Wijsgeerig was men niets en had men niets. Ja, ik geloof, dat het geen laster is, wanneer men er aan toevoegt: Wijsgeerig wist men niets.

Zelfs de calvinistische broeders, die aan het legerfront streden, kenden de vijandige wijsgeerige heroën niet. Ze wisten van Kant en Schopenhauer alleen van hooren zeggen, dat het verschrikkelijke Filistijnen waren.

En men mag hun deze onkunde niet al te kwalijk nemen.

Hendrik de Cock had wel wat anders en beters te doen dan te ploeteren in de „Kritik der reinen Vernunft“, en Brummelkamp (al ware hij er toe in staat geweest) kon zijn tijd beter gebruiken dan door zijn ziel te plagen met de „Parerga en Paralipomena“.

Men mag althans deze mannen geen verwijt maken van een onkunde, waarvoor ze niet verantwoordelijk waren, van een gebrek aan wetenschappelijke bewapening, waarmee ze toendertijd toch niets hadden kunnen uitrusten.

Want het gold eerst eeniglijk de opsporing van de wondere graal der oude calvinistische waarheid, de bewaring van het juweel, dat aan de kerk is overtrouwd, „door den Heiligen Geest, die in haar woont“.

Het uurtje van de wedergeboorte van het calvinisme als wereld- en levensbeschouwing had nog niet geslagen.

Aan de Theologische School te Kampen stond Stekete, de christen-wijsgeer, als een éénling en... een zonderling.

Men verheugde zich enkel in de bekeering van de harten van Voetius en Comrie tot hunne kinderen in de 19de eeuw.

Eerst met de komst van Baynink en Kuyper begon de dageraad van het Neo-Calvinisme te lichten.

Aankomelijk onderwees Baynink de wijsbegeerte als vak van propaedeuse (voorbereiding), maar weldra presteerde hij het geweldig werk, de gereformeerde leer, over heel het veld, te oriënteren aan de oude en nieuwe wijsgeerige stelsels. In zijn Dogmatiek gaf deze „geboren filosoof“ niet slechts de, betrekkelijk goedkope, antithese ten opzichte van de denk-vindsels van het ongelooft, maar trok hij ook wel degelijk profijt van de wijsgeerige producten der algemeene genade tot verdieping, althans tot verbreding, van de eigen theologische wetenschap.

Voor in zijn „Wijsbegeerte der Openbaring“ leverde Baynink een stuk positieve neo-calvinistische filosofie, dat klonk als een geboorteklok.

Het waren werkelijk nieuwe dingen.

Voor de calvinisten zelf de voorboden van een nieuwe lente, — en voor de vreemdelingen een onbegrepen wonder!

Hylkema zei immers, dat het neo-calvinisme een calvinistische vorm van modernisme was!

Dat kwam doordat de wijsbegeerte haar intocht gedaan had in het calvinistische Kanaän.

Maar nu niet (gelijk de Hylkema's valscheijk beweerden) als de imperialistische despoot.

De wijsbegeerte kwam in het gereformeerde Jeruzalem als de knechten van Hiram met het hout van den Libanon.

En Kuyper was de geniale leider van den tempelbouw.

Dr. F. L. Rutgers, Pred. te 's Hertogenbosch, voor de rubriek: „Kerkrecht“ en „Buitenland“.

Dr. Th. D. L. Wijngaarden, Onderbibliothecaris der Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Zending in onze Koloniën“.

Dr. H. Pierson, Direct. der Hieldingstichtingen te Zetten, voor de rubriek: „Inwendige Zending“.

De heer W. van Oosterwijk Bruyn, Voorzitter van den Bond der Jongelingsverenigingen, voor de rubriek: „Jongelingsverenigingen“.

Dr. A. Brummelkamp Jr., Pred. te Alkmaar, voor de rubriek: „Chr. Gerof. Kerk“.

Dr. W. H. Gispert, Pred. te Zwolle, voor de rubriek: „Zondagschool“.

Dr. J. A. Gerth van Wijk, Pred. te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Apologetiek“.

Dr. Ph. J. Hoedemaker, Pred. te Amsterdam, voor de „recensie van belangrijke uitgaven“.

De heer E. Gerdes, Leidkundige te Haarlem, voor de „Kinderbibliothek“.

De heer I. Esser, Oud-Resid. van Timor, te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Varia“.

Dr. Ph. S. van Ronkel, Pred. te Amsterdam, voor de rubriek: „Bijbelstudien“.

De artikelen zijn geteekend met de initialen, achter elk der namen vermeld.

De verantwoordelijkheid der medebeiters geldt slechts voor de hun toevertrouwde rubrieken.

Dit bericht werd in een later nummer nog aangevuld met de mededeeling: „1ste dat ook de heeren E. E. Gewin en Dr. E. Barger, predikanten te Abcoude en Maassluis, hunne medewerking hebben toegezegd en wel voor de rubriek Zending (buitenlandsche); en 2de dat bij afwezigheid of ziekte

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXII.

57. De Heraut, Vrijdag 7 December 1877, en volgende nummers.

Uit het buitenland teruggekomen, en door het Bestuur der Herautvereniging uitgenoodigd zich wederom te belasten met de redactie van het Zondagsblad van De Standaard, verklaarde Dr. Kuyper zich in beginsel hiertoe bereid, maar onder beding, dat het Zondagsblad geheel van het dagblad zou worden afgescheiden.

In het Zondagsblad van 27 Mei 1877 vinden we als reden om deze voorwaarde te stellen het volgende genoemd:

Zij in den lande, die in de politieke gevoelens van De Standaard hun meening terugvinden en derhalve op staatkundig terrein samengaan, staan nog veelszins verdeeld van inzicht op kerkelijk terrein. Dit moet er toe leiden, dat of het kerkelijk blad een onzeker geluid geeft, of wel dat het politieke blad doelt in de kerkelijke antipathieën. Voorkenr scheen daarom te verdienen het opheffen van het tegenwoordig Zondagsblad en weder opnemen van De Heraut.

Dr. Hoedemaker, die gedurende de ernstige ziekte van Dr. Kuyper voor een groot deel het Zondags-

In her-
carneer-
hoogsch-
genius d-
ziel met
Zonder
calvinisti-
weest.
De „E-
is een we-
waarbij c-
geerte on-
Tot ve-
vondigen-
tijd in
telijk v-
de christ-
schen ge-
Langza-
nieuwe v-
ontkiem-
Op een
Vrije (in-
dracht ov-
sende v-
dufelde.
De dis-
toonden,
Er w-
Trösch,
moderne
schen Th-
trokken l-
Profess-
de gesch-
Prof.
delicaten
formeerde
heid! En
dat we hi-
van een i-
met een
kring der
een vrij t-
rieten et
veroenigh-
ziekten
Wij ve-
wij het a-
De bel-
te schame-
gehandha-
In een
schreven
als hoogl-
universite-
nog een-
Daar s-
orthodoxi-
opdat de
gekend w-
Het is z-
dat deze
gevonden
Dit is
neeren w-
„De He-
op dit St-
in het ve-
misch v-
bare univ-
Formee-
En het
Lant o-
nisme vo-
worden i-

van Dr. A-

leverd we-

leaders d-

Amsterdam

In het

Kuyper z-

over Lij-

het Zond-

tatie. Daa-

van den t-

troden de

Het

schen

wij h-

en de

Met

en sel-

soonlij

partija

voor l-

Onz-

te ral-

zieht

En

leven

histori-

baar

gaan,

knoops-

den zi-

leerza-

cellen